

Quản lý dạy học môn Lịch sử và Địa lý ở các trường trung học cơ sở theo hướng tích hợp

Kim Thị Mai Hương*

*Trường THCS Trung Hà, huyện Yên Lạc, Vĩnh Phúc

Received: 27/6 /2023; Accepted: 30/6/2023; Published: 4/7/2023

Abstract: The General Education Program (GDPT) 2018 has many new points, and integration is one of the important new points. History and Geography in the Middle School is one of the subjects that show a very high degree of integration. However, today's teachers are mainly single teachers of History or Geography. Therefore, the management of teaching History and Geography at secondary schools in an integrated direction is one of the urgent issues to ensure the effectiveness of the 2018 education program orientation. This article presents the issues. The most basic topic on the content to be managed and the factors affecting the teaching management of History and Geography at secondary schools.

Keywords: History and Geography, management, integration

1. Đặt vấn đề

Ở nhiều quốc gia như Mỹ, Hàn Quốc, Nhật Bản, Úc, New Zealand... môn Lịch sử và Địa lí được tích hợp với các nội dung khác thành môn học mới từ cấp TH. Ngoài thực hiện nội dung của các môn học tích hợp như: Kinh tế, Địa lí, Lịch sử, Chính trị,... môn học còn thực hiện lồng ghép các nội dung giáo dục như: tìm hiểu lịch sử, đặc điểm tự nhiên ở cộng đồng, giáo dục (GD) bảo vệ môi trường, GD kĩ năng sống,... Dạy học tích hợp (DHTH) Lịch sử và Địa lí đã và đang được nhiều nhà nghiên cứu cũng như các tổ chức xã hội quan tâm. DHTH Lịch sử và Địa lí được đánh giá là có vai trò quan trọng trong sự phát triển của cá nhân và cộng đồng.

Trong lĩnh vực GD, tích hợp Lịch sử và Địa lí (LS & ĐL) trong dạy học đã được nghiên cứu và triển khai rộng rãi. Nhiều quốc gia trên thế giới đã lựa chọn thực hiện DHTH Lịch sử và Địa lí qua cách tiếp cận gắn với các vấn đề cụ thể, chủ yếu qua cách tiếp cận nội dung lịch sử, địa lí, con người, địa điểm và môi trường, thời gian và sự thay đổi. Mỗi bang dựa vào chương trình của quốc gia để xây dựng các nội dung phù hợp với địa phương mình. Các đối tượng được nghiên cứu cũng rất đa dạng, phong phú. Ở VN, môn LS & ĐL ở THCS có nhiều cơ hội để tích hợp nội dung LS & ĐL và các vấn đề xã hội qua các chủ đề và bài học được xây dựng trong chương trình và sách giáo khoa (SGK). Vì vậy việc quản lý dạy học (QLDH) môn LS & ĐL cấp THCS theo hướng tích hợp là việc làm rất cần thiết.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Dạy học môn Lịch sử và Địa lí ở trường THCS

theo hướng tích hợp

Theo Từ điển GD học: Tích hợp (TH) là hành động liên kết các đối tượng nghiên cứu, giảng dạy, học tập của cùng một lĩnh vực hoặc vài lĩnh vực khác nhau trong cùng một kế hoạch dạy học. Việc dạy TH ở phổ thông được nhiều GV (GV) đánh giá cao, bởi PP này phát huy được năng lực của học sinh (HS) trong việc lĩnh hội kiến thức và vận dụng kiến thức vào cuộc sống hàng ngày.

Quan điểm TH còn được các nhà nghiên cứu quan tâm trong việc xây dựng chương trình và SGK. Môn LS & ĐL cấp THCS gồm phân môn Lịch sử và phân môn Địa lí, mỗi phần được thiết kế theo mạch nội dung riêng. Mức độ TH được thể hiện ở ba cấp độ: TH nội môn (trong từng nội dung giáo dục lịch sử và giáo dục địa lí); TH nội dung địa lí trong những phần phù hợp của bài lịch sử; TH theo các chủ đề chung. Môn LS & ĐL cũng là môn học có nhiều cơ hội để TH những vấn đề của thời đại như: GD môi trường, GD kĩ năng sống, GD tiết kiệm tài nguyên thiên nhiên,... Các bài học là cơ hội để GV tích hợp kiến thức LS & ĐL vào dạy học, giúp củng cố biểu tượng lịch sử, địa lí của VN. Để vận dụng các kiến thức về LS & ĐL vào giải quyết các vấn đề của thực tiễn, HS cũng phải huy động kiến thức của nhiều môn học khác nhau như: Toán, Ngữ văn, Mĩ thuật,... Qua đó GV có nhiều điều kiện tổ chức đa dạng các hoạt động dạy học về LS & ĐL cho HS.

2.2. Nội dung quản lý dạy học môn Lịch sử và Địa lí ở trường THCS theo hướng tích hợp

* Quản lý sinh hoạt chuyên môn xây dựng kế hoạch thực hiện chương trình dạy học môn LS&ĐL

ở trường THCS theo hướng tích hợp: Mục tiêu xuyên suốt của dạy học môn LS & ĐL ở trường THCS theo hướng TH được xây dựng mở rộng dần về phạm vi không gian địa lí và không gian xã hội. Kiến thức LS & ĐL được TH trong các chủ đề, mạch nội dung về địa lí, lãnh thổ, vùng miền, đất nước, con người và thế giới. Ngoài ra chương trình môn học cũng đã kết nối kiến thức, kĩ năng (KN) của những môn học và hoạt động GD ở trường học, qua đó, HS được vận dụng kiến thức, KN đã học từ nhiều môn học khác vào giải quyết các vấn đề trong hoạt động và áp dụng vào thực tiễn phù hợp với lứa tuổi. Do đó, tổ trưởng chuyên môn phải là người trực tiếp điều hành hoạt động chuyên môn của tổ, triển khai các nội dung chuyên môn tới từng GV; tổ chức các buổi sinh hoạt chuyên môn bám sát với triển khai của ngành và đảm bảo thiết thực và hiệu quả, sát với kế hoạch tổ chuyên môn đã xây dựng. Tổ trưởng chuyên môn là người lập kế hoạch và tổ chức thực hiện kế hoạch GD các môn học; Quản lý thực hiện mục tiêu dạy học môn LS & ĐL, từ đó hình thành nên mối quan hệ giữa các thành viên trong tổ.

* *Tổ chức bồi dưỡng GV dạy học môn học LS&ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp:* Tổ chức bồi dưỡng GV nghiên cứu chương trình GDPT 2018 môn LS & ĐL, tìm hiểu các yêu cầu đối với từng chương, từng bài có liên quan đến dạy học tích hợp được nội dung kiến thức môn học LS & ĐL; Tổ chức GV thảo luận, về cách thức tiến hành dạy học TH của chương trình trong kế hoạch bài dạy và nội dung PP dạy học tích hợp; Tổ chức GV phân tích SGK và các học liệu khác trong việc thực hiện dạy học tích hợp nhằm phát triển năng lực học tập của HS thông qua môn học LS & ĐL. Bên cạnh đó, người quản lý chỉ đạo GV cốt cán hoặc GV có kinh nghiệm, những GV tích cực đi đầu trong đội mới thực hiện XDKHBD, dạy học minh họa cho việc triển khai các yêu cầu của dạy học TH trong dạy học môn LS & ĐL. Chỉ đạo GV thiết kế và tổ chức các tình huống dạy học dạy học TH gắn với thực tiễn vào hoạt động thực tiễn hằng ngày. Kiểm tra việc thực hiện yêu cầu dạy học TH trong chương trình qua các hoạt động sinh hoạt chuyên môn, dự giờ, hội giảng của GV trong tổ. Thành lập các nhóm GV thiết kế các bài giảng LS & ĐL theo hướng TH, nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy và học tập của HS qua giờ học môn LS & ĐL. Tổ chức bồi dưỡng tập huấn cho GV nâng cao năng lực, lựa chọn và sử dụng PP, kĩ thuật, chiến lược dạy học TH thông qua bồi dưỡng các mô đun cho GV

môn LS & ĐL nhằm phát triển phẩm chất và năng lực học sinh THCS

* *Tạo được môi trường, người học thực hiện hoạt động dạy học môn LS&ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp:* Tổ chức dạy học học môn LS & ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp GV cần vận dụng, kết hợp đa dạng, linh hoạt các kĩ thuật dạy học phù hợp với điều kiện, tình hình thực tế như: Tổ chức điều khiển HS hoạt động hợp tác kết hợp giữa cá nhân và nhóm. Nhằm kích thích thúc đẩy sự tham gia tích cực của HS, tăng cường tính độc lập, trách nhiệm của cá nhân HS, phát triển mô hình dạy học có sự tương tác giữa HS với HS. GV cần sử dụng các sơ đồ tư duy trong dạy học môn LS & ĐL cho HS, nhằm phát triển tư duy lô gic, khả năng phân tích tổng hợp kiến thức, giúp HS hiểu bài nhớ lâu thay cho việc ghi nhớ dưới dạng học “vẹt”. GV cần tổ chức, hướng dẫn tạo điều kiện để HS tìm tòi, khám phá, khai thác và chiếm lĩnh kiến thức từ các phương tiện hỗ trợ dạy học LS & ĐL như (Bản đồ, tranh ảnh, lược đồ, sơ đồ, mô hình, tư liệu viết... khuyến khích xây dựng môi trường học tập, rèn luyện cho HS, kĩ năng xử lí, nội dung LS&ĐL bằng CNTT. Bên cạnh đó, GV thực hiện hoạt động giảng dạy TH nội môn và liên môn bằng các câu hỏi khai thác, tìm tòi, nghiên cứu kiến thức LS & ĐL. Sử dụng các PP dạy học phát triển năng lực giao tiếp, năng lực tư duy, năng lực phán đoán, năng lực giải quyết vấn đề như: đóng vai nhân vật lịch sử, đóng vai tình huống.

* *Quản lý các điều kiện thực hiện cơ sở vật chất, phục vụ dạy học Lịch sử và Địa lí cho HS ở trường THCS theo hướng tích hợp:* CSVC, thiết bị hỗ trợ hoạt động dạy học là yếu tố quan trọng góp phần đảm bảo công tác GD hướng nghiệp có hiệu quả, nhà trường THCS phải có đủ các điều kiện cần thiết để dạy học và giúp HS lĩnh hội kiến thức. CSVC sử dụng cho việc dạy học LS & ĐL như: thư viện, hệ thống máy tính kết nối Internet, phòng học bộ môn phục vụ cho giảng dạy và học tập của HS. Vì vậy, người quản lý cần thực hiện các công việc như: phân công cán bộ (GV) phụ trách phòng học bộ môn phải đúng người, đúng việc. Phải có hiểu biết cơ bản về chức năng của một số loại máy móc, phương tiện, đồ dùng phục vụ cho giảng dạy và học tập. Xếp thời khoá biểu giảng dạy các bộ môn như: Vật lí, Hóa học, Sinh học, Tin học, tiếng Anh; phòng bộ môn khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, không phân công giảng dạy trên thời khoá biểu ở các lớp trùng nhau giữa các GV dạy cùng một môn, trùng một giờ học,

để đảm bảo lớp nào cũng được học trên phòng học bộ môn, GV có môn học có phòng học bộ môn đều được giảng dạy tại phòng học bộ môn.

2.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến hiệu quả quản lý dạy học môn Lịch sử và Địa lý ở trường THCS theo hướng tích hợp

** Trình độ và năng lực quản lý của Hiệu trưởng*

Trong quá trình giáo dục, CBQL muốn thực hiện tốt vai trò của mình, thì cần phải có nhận thức đầy đủ, đúng đắn về hoạt động dạy học, GD nói chung và vận dụng nó vào từng hoạt động cụ thể. Năng lực quản lý hoạt động giảng dạy môn LS & ĐL theo hướng tích hợp của Hiệu trưởng được biểu hiện qua năng lực lập kế hoạch quản lý hoạt động giảng dạy theo hướng tích hợp, chỉ đạo thực hiện hoạt động giảng dạy tích hợp và kiểm tra, đánh giá hoạt động GD tích hợp

** Khả năng nhận thức và thực hiện của GV về dạy học môn học Lịch sử và Địa lý theo hướng tích hợp*

Đây là yếu tố chi phối việc quản lý việc dạy học môn Lịch sử và Địa lý ở trường THCS theo hướng tích hợp. Nếu GV có nhận thức đúng, đầy đủ về việc phát triển các năng lực học tập môn Lịch sử và Địa lý theo hướng tích hợp thì việc quản lý giáo dục HS học tập sẽ thuận lợi hơn. Đặc biệt nếu GV tổ chức các hoạt động học tập về lịch sử và địa lý theo hướng tích hợp, các kĩ năng, năng lực học tập bộ môn được rèn luyện và phát triển như: Vẽ biểu đồ, nhận dạng được biểu đồ cần vẽ qua bảng số liệu, biết phân tích lược đồ về các đối tượng lịch sử và địa lý từ đó rút ra kiến thức về lịch sử và địa lý thì chất lượng học tập sẽ ngày càng cao.

** Cơ sở vật chất trang thiết bị dạy học của nhà trường*

CSVC trong nhà trường được coi là yếu tố quan trọng trong việc nâng cao chất lượng dạy học, có ảnh hưởng to lớn đến chất lượng của giờ dạy của việc thực hiện dạy học theo hướng tích hợp. CSVC, thiết bị, kỹ thuật phục vụ hoạt động dạy học theo hướng tích hợp của nhà trường THCS là toàn bộ hệ thống các phương tiện vật chất, trang thiết bị kỹ thuật được sử dụng để phục vụ cho việc dạy học của nhà trường (trường lớp, phòng học, bàn ghế, phòng học bộ môn, thư viện, phòng thí nghiệm, internet, máy chiếu, máy quay video...). Việc quản lý CSVC trong nhà trường THCS phải đảm bảo đầy đủ CSVC, trang thiết bị kỹ thuật phục vụ dạy học môn Lịch sử và Địa lý theo hướng tích hợp. CSVC phải được sử dụng có hiệu

quả trong nhà trường; tổ chức quản lý tốt việc sử dụng, bảo quản, đầu tư mới CSVC trong nhà trường.

** Điều kiện kinh tế- xã hội địa phương*

Là yếu tố quan trọng ảnh hưởng đến quản lý hoạt động dạy học của trường THCS bao gồm: mặt bằng dân trí, cơ sở hạ tầng, sự phát triển kinh tế xã hội địa phương. Ở đâu phong trào hiếu học, được địa phương và gia đình quan tâm, coi trọng việc học của con em thì chắc chắn chất lượng dạy học và GD ở nhà trường đó cũng sẽ tốt hơn. Điều này sẽ giúp nhà trường hạn chế được tình trạng HS bỏ học, có sự gắn kết và mối quan hệ giữa nhà trường, gia đình, xã hội sẽ là môi trường tốt để HS học tập tốt hơn, từ đó chất lượng dạy học nói riêng và chất lượng GD nói chung cũng đạt được hiệu quả cao hơn.

3. Kết luận

Nội dung quản lý dạy học môn LS & ĐL cấp THCS theo hướng TH gồm: Quản lý sinh hoạt chuyên môn xây dựng kế hoạch thực hiện chương trình dạy học môn LS & ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp; Tổ chức bồi dưỡng GV dạy học môn học LS & ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp; Tạo được môi trường, người học thực hiện hoạt động dạy học môn LS & ĐL ở trường THCS theo hướng tích hợp; Quản lý các điều kiện thực hiện CSVC, phục vụ dạy học LS & ĐL cho HS ở trường THCS theo hướng tích hợp. Đồng thời cũng khẳng định các yếu tố ảnh hưởng đến hiệu quả quản lý dạy học LS & ĐL ở trường THCS theo hướng TH gồm: Trình độ và năng lực quản lý của Hiệu trưởng; khả năng nhận thức và thực hiện của GV về dạy học môn học LS & ĐL theo hướng tích hợp; CSVC trang thiết bị dạy học của nhà trường và điều kiện kinh tế- xã hội của địa phương.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2018), *Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT: Ban hành Chương trình Giáo dục phổ thông, ngày 26/12/2018*. Hà Nội
2. Đặng Văn Đức, Nguyễn Thu Hằng (2004), *Phương pháp dạy học Địa lý theo hướng tích cực*, NXB ĐHSP. Hà Nội
3. Bùi Hiền, Nguyễn Ngọc Giao, Nguyễn Hữu Hình, Vũ Văn Tảo (2001), *Từ điển Giáo dục học*, NXB Từ điển Bách khoa. Hà Nội
4. Đặng Thành Hưng (2012), *Năng lực và giáo dục theo tiếp cận năng lực*, Tạp chí Quản lý giáo dục, số 43 tháng 12. Hà Nội
5. Trường ĐHSP Hà Nội (2020), *Dạy học tích hợp phát triển năng lực học sinh. Quyển 2*, NXB ĐHSP Hà Nội